

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	Παναγιώτης Καγιαλής , Αναπληρωτής Καθηγητής του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου Χριστίνα Ντουριά , Επίκουρη Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Κρήτης Θεοδώρα Μέντη , Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης
ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	Έλλη Φιλοκύπρου , Λέκτορας του Πανεπιστημίου Αθηνών Ελευθέριος Καριάτογλου , Σχολικός Σύμβουλος Χρυσούλα Δελή , Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	Δέσποινα Μπαλιάμη-Στεφανάκου , Φιλολόγος
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ	Χρυσούλα Βέικου , Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	Ασημίνα Αναγνωστοπούλου , Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης
ΕΞΩΦΥΛΛΟ	Νίκος Ναυρίδης , Ζωγράφος
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ ⓘ

Γ Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:

«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

Πράξη με τίτλο:

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Γεώργιος Κ. Παληός
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΜΑΚΕΤΑΣ,
ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΑΛΛΑΓΩΝ ΒΑΣΕΙ ΥΠΟΔΕΙΞΕΩΝ
ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ,
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ:
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΚΔΟΣΕΩΝ / Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»



Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ΠΡΟΤΕΡΟΤΗΤΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΕΠΕΧΕΙΡΗΣΗΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Παναγιώτης Καγιαλής Χριστίνα Ντουριά Θεοδώρα Μέντη

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ



ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Δημοτικά τραγούδια

Δημοτικά νανουρίσματα

«Να μου το πάρεις, ύπνε μου»	8
«Κοιμήσου αστρί»	9
«Της Πάργας»	10
«Του γιοφυριού της Άρτας»	12

Κρητική λογοτεχνία

Γεώργιος Χορτάτης, «Ερωφίλη»	16
Βιτσέντος Κορνάρου, «Ερωτόκριτος»	19
Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, «Ο Κρητικός Πόλεμος»	25

Νεοελληνικός διαφωτισμός

Ρήγας Βελεστινλής, «Θούριος»	28
Αθανάσιος Χριστόπουλος, «Τώρα»	31
Ανώνυμος, «Ο Ρωσσαγγλογάλλος»	33
Αδαμάντιος Κοραΐς, «Ο Παπατρέχας»	36
Λόρδος Μπάυρον, «Το προσκύνημα του Τσάιλντ Χάρολντ»	41

Απομνημονεύματα

Γιάννης Μακρυγιάννης, «Απομνημονεύματα»	46
Ελισάβετ Μουτζάν-Μαρτινέγκου, «Αυτοβιογραφία»	50
Παναγής Σκουζές, «Ο βίος μου»	53

Η λογοτεχνία στα Επτάνησα

Ανδρέας Κάλβος, «Εις Πάργαν»	58
Διονύσιος Σολωμός, «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι»	61
Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, «Ο Δήμος και το καριοφίλι του»	63
Ανδρέας Λασκαράτος, «Ο κακός μαθητής»	66
Λορέντζος Μαβίλης, «Λήθη»	69

Οι Φαναριώτες και οι Ρομαντικοί των Αθηνών

Αλέξανδρος Σούτσος, «Ο επιστάτης των εθνικών οικοδομών επί Ι. Καποδίστρια»	72
Σπυρίδων Βασιλειάδης, «Η χαρά»	75
Σάμιουελ Τ. Κόλεριτζ, «Δουλειά χωρίς ελπίδα»	78
Γρηγόριος Παλαιολόγος, «Ο ζωγράφος»	80
Εμμανουήλ Ροΐδης, «Τα υαλοπωλεία»	85

Η νέα Αθηναϊκή Σχολή (1880-1922)

Γεώργιος Βιζυηνός, «Στο χαρέμι»	92
Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, «Τ' αγνάντεμα»	99
Άντον Τσέχωφ, «Ο Παχύς και ο Αδύνατος»	106
Ανδρέας Καρκαβίτσας, «Ο Ζητιάνος»	109
Κωστής Παλαμάς, «Ίαμβοι και ανάπαιστοι», «Ύμνος στον Παρθενώνα»	115
Κ.Π. Καβάφης, «Φωνές»,	117
Κ.Π. Καβάφης, «Φωνές»,	120

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

«Όσο μπορείς»,	121
«Στα 200 π.Χ.»	123
Γρηγόριος Ξενόπουλος, «Ο τύπος και η ουσία»	125
Κωνσταντίνος Θεοτόκης, «Η τέχνη του αγιογράφου»	131
Πηνελόπη Δέλτα, «Πρώτες ενθυμήσεις»	135
Άγγελος Σικελιανός, «Γιατί βαθιά μου δόξασα»	138
Κώστας Βάρναλης, «Ορέστης»	140
Ναπολέον Λαπαθιώτης, «Νυχτερινό»	142
Η νεότερη λογοτεχνία	
<i>Η λογοτεχνία από το 1922 ως το 1945</i>	
Κ. Καρυωτάκης, «Σαν δέση από τριαντάφυλλα»	147
«Βράδυ»	148
Μαρία Πολυδούρη, «Γιατί μ' αγάπησες»	150
Γιάννης Σκαρίμπας, «Ουλαλούμ»	153
Ζυλ Λαφόργκ, «Μοιρολόι φεγγαριού στην επαρχία»	155
Άγγελος Τερζάκης, «Ο ματωμένος λυρισμός»	158
Στράτης Μυριβήλης, «Τα ζα»	161
Νίκος Καζαντζάκης, «Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά»	164
Γιώργος Σεφέρης, «Με τον τρόπο του Γ.Σ.»,	169
«Τρία χαϊκού»,	172
«Ομιλία στη Στοκχόλμη»	173
Ανδρέας Εμπειρίκος, «Τριαντάφυλλα στο παράθυρο»	177
Νίκος Εγγονόπουλος, «Μπολιβάρ»	179
Οδυσσέας Ελύτης, «Το Άξιον Εστί» («Η γένεσις»),	182
«Το Άξιον Εστί» («Τα Πάθη, Ε΄»),	183
«Δώρο ασημένιο ποίημα»	186
Γιάννης Ρίτσος, «Αρχαίο θέατρο»,	188
«Ρωμοσύνη»	190
Νίκος Καββαδίας, «Kuro Siwo»	193
Φραντς Κάφκα, «Ποσειδώνας»	195
Γιώργος Θεοτοκάς, «Η διαδήλωση»	198
Μ. Καραγάτσης, «Ένας Ρώσος συνταγματάρχης στη Λάρισα»	204
Κοσμάς Πολίτης, «Η γνωριμία με τη Μόνικα»	209
Μέλπω Αξιώτη, «Η ψυχή του νησιού»	216
<i>Μεταπολεμική και σύγχρονη λογοτεχνία</i>	
Μίλτος Σαχτούρης, «Τα δώρα»	220
Μανόλης Αναγνωστάκης, «Στο παιδί μου»	222
Κική Δημουλά, «Τα πάθη της βροχής»	224
Τζένη Μαστοράκη, «Οι μεγάλοι»	227
Δημήτρης Χατζής, «Η τελευταία αρκούδα του Πίνδου»	229
Αντώνης Σαμαράκης, «Ζητείται ελπίς»	235
Κώστας Ταχτσής, «Κι έχουμε πόλεμο!»	239
Ρέα Γαλανάκη, «Η μεταμφίεση»	244
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ	249

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Το δημοτικό τραγούδι αποτελεί μια εξαιρετικά σημαντική έκφραση της λαϊκής δημιουργίας. Την εποχή της ακμής του, το δημιουργήμα αυτό της λαϊκής τέχνης και φαντασίας συνδύαζε την ποίηση με τη μουσική και κάποτε με τον χορό. Στις παραδοσιακές κοινωνίες, όπου ο γραπτός λόγος ήταν προνόμιο ελαχίστων, η λαϊκή τέχνη αποτελούσε απαραίτητο στοιχείο της κοινωνικής ζωής. Στη δουλειά, στο σπίτι, στις γιορτές, στους γάμους και στις κηδείες, σε όλες τις ανθρώπινες εκδηλώσεις και καταστάσεις, το δημοτικό τραγούδι συντρόφευε, ψυχαγωγούσε, παρηγορούσε και εξασφάλιζε τη συνέχεια του πολιτισμού και των παραδόσεων. Επειδή εκφράζουν τα βιώματα, τις ιδέες, τις αισθητικές προτιμήσεις και τα συναισθήματα του λαού και όχι ενός ξεχωριστού δημιουργού, τα δημοτικά τραγούδια παρουσιάζουν ενιαίο ύφος ανάλογα με την κατηγορία στην οποία ανήκουν, έχουν σταθερά, επαναλαμβανόμενα μοτίβα και διαχρονικό χαρακτήρα.

Τα δημοτικά τραγούδια παρουσιάζουν μεγάλο θεματικό πλούτο. Μπορούμε ωστόσο να τα χωρίσουμε σε τρεις μεγάλες κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία κατατάσσουμε τα τραγούδια που αναφέρονται στις διάφορες εκδηλώσεις της ζωής (της αγάπης, νυφιάτικα, νανουρίσματα, παιδικά, κάλαντα, αποκριάτικα και άλλα εορταστικά, τραγούδια της ξενιτιάς, μοιρολόγια, γνωμικά, τραγούδια της δουλειάς). Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν τα ιστορικά τραγούδια, δηλαδή αυτά που δημιουργήθηκαν εξαιτίας ενός ιστορικού γεγονότος ή αναφέρονται σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο, όπως είναι τα ακριτικά ή τα κλέφτικα. Στην τρίτη κατηγορία τοποθετούμε τις παραλογές, ένα ιδιαίτερο είδος δημοτικού τραγουδιού, το οποίο διακρίνεται για τον αφηγηματικό του χαρακτήρα, τον επικό τόνο και τη δραματική έκβαση. Κοινά χαρακτηριστικά όλων είναι: η λιτότητα των εκφραστικών μέσων και τρόπων, η οικονομία και η πύκνωση του ποιητικού λόγου.

Περισσότερες πληροφορίες για τα δημοτικά τραγούδια, όπως και για τις επόμενες ενότητες των Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της Γ' Γυμνασίου, θα βρείτε στα αντίστοιχα κεφάλαια του βιβλίου Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας του Γυμνασίου.



Νικηφόρος Λύτρας,
Επιστροφή από το πανηγύρι

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ



Θεόφραστος Τριανταφυλλίδης, Παιδικό δωμάτιο

Τα δύο αυτά νανουρίσματα περιλαμβάνονται στη συλλογή του Νικόλαου Γ. Πολίτη Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού (1914). Το πρώτο προέρχεται από τη Χίο και έχει καταγραφεί από τον Γάλλο φιλέλληνα Κλωντ Φωριέλ (1825) και το δεύτερο από την Κορινθία και έχει καταγραφεί από τον Μιχ. Λελέκο (1888). Όπως φαίνεται καθαρά από τους στίχους των δύο τραγουδιών, το πρώτο αναφέρεται σε αγόρι και το δεύτερο σε κορίτσι.

Να μου το πάρεις, ύπνε μου

- Να μου το πάρεις, Ύπνε μου, τρεις βίγλες* θα του βάλω,
 τρεις βίγλες, τρεις βιγλάτορες,* κι οι τρεις αντρειωμένοι.
 Βάλλω τον Ήλιο στα βουνά, τον αετό στους κάμπους,
 τον κυρ Βοριά το δροσερό ανάμεσα πελάγου.
 5 Ο Ήλιος εβασίλεψεν, ο αϊτός αποκοιμήθη,
 κι ο κυρ Βοριάς ο δροσερός στις μάνας του πηγαίνει.
 «Γιε μ', πού 'σουν χτες, πού 'σουν προχτές, πού 'σουν την άλλη νύχτα;
 Μήνα* με τ' άστρι μάλωνες, μήνα με το φεγγάρι,
 μήνα με τον αυγερινό, που 'μαστ' αγαπημένοι;
 10 – Μήτε με τ' άστρι μάλωνα, μήτε με το φεγγάρι,
 μήτε με τον αυγερινό, οπού 'στ' αγαπημένοι
 χρυσόν υγιόν εβίγλιζα* στην αργυρή του κούνια».

Ν. Γ. Πολίτη, Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού

* βίγλα: σκοπιά, φυλάκιο * βιγλάτορας: σκοπός, φύλακας * μήνα: μήπως * εβίγλιζα: φύλαγα

Κοιμήσου αστρί

Κοιμήσου αστρί, κοιμήσου αυγή, κοιμήσου νιο φεγγάρι·
κοιμήσου, που να σε χαρεί ο νιος που θα σε πάρει.

Κοιμήσου, που παράγγειλα στην Πόλη τα χρυσά σου,
στη Βενετιά τα ρούχα σου και τα διαμαντικά σου.

5 Κοιμήσου, που σου ράβουνε το πάπλωμα στην Πόλη
και σου το τελειώνουνε σαρανταδύο μαστόροι·
στη μέση βάνουν τον αετό, στην άκρη το παγόνι.

Νάνι του ρήγα το παιδί, του βασιλιά τ' αγγόνι.

Κοιμήσου και παράγγειλα παπούτσια στον τσαγγάρη,
10 να σου τα κάνει κόκκινα με το μαργαριτάρι.

Κοιμήσου, μες στην κούνια σου και στα παχιά πανιά σου,
η Παναγιά η δέσποινα να είναι συντροφιά σου.



N. Γ. Πολίτη, *Εκλογαί από τα τραγούδια
του ελληνικού λαού*

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1 α) Από ποια σημεία διαφαίνεται η τρυφερότητα των δύο μανάδων και η σημασία που έχουν γι' αυτές τα παιδιά τους; β) Ποιους βάζει παραστάτες του παιδιού της η μάνα του γιου και ποιους η μάνα της κόρης;
- 2 Σε ποιον βαθμό τα νανουρίσματα σας θυμίζουν παραμύθια; Γιατί συμβαίνει αυτό κατά τη γνώμη σας;
- 3 Στο δεύτερο τραγούδι η φαντασία της μάνας αναπλάθει δημιουργικά λαϊκές διηγήσεις για τις αρχοντοπούλες του Βυζαντίου. Εντοπίστε τα σχετικά σημεία του κειμένου και σχολιάστε τα.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Συζητήστε για τις διαφορές και τις ομοιότητες αγοριών και κοριτσιών, παίρνοντας παραδείγματα από τη συμπεριφορά, τα ενδιαφέροντα και τις ασχολίες των δύο φύλων στη σημερινή εποχή. Συμβουλευτείτε το βιβλίο της *Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής*.

Της Πάργας



Γιάννης Ψυχοπαίδης, *Μάθημα Ιστορίας*

Το τραγούδι αυτό ανήκει στην κατηγορία των ιστορικών δημοτικών τραγουδιών. Η Πάργα, παραλιακή πόλη της Ηπείρου, από τις αρχές του 15ου αιώνα βρισκόταν κάτω από την ηγεμονία των Ενετών, αλλά μετά την κατάλυση της ενετικής πολιτείας πέρασε στην κατοχή των Γάλλων μαζί με τα νησιά του Ιονίου. Το 1814 παραδόθηκε στους Άγγλους, οι οποίοι την κράτησαν για λίγο καιρό και μετά την παραχώρησαν στους Τούρκους. Οι τέσσερις χιλιάδες Παργινοί, για να αποφύγουν τις αργιότητες των Τούρκων και των Αλβανών, αποφάσισαν να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους και να περάσουν απέναντι στα Επτάνησα, παίρνοντας μαζί τους τα ιερά κειμήλια και τις εικόνες των εκκλησιών. Λίγο πριν από την επίσημη παράδοση, που έγινε στις 28 Απριλίου του 1819, ανέσκαψαν τους οικογενειακούς τάφους τους, συγκέντρωσαν τα λείψανα των προγόνων τους στην πλατεία της αγοράς και τα έκαψαν, για να τα γλιτώσουν από τη βεβήλωση.

Τρία πουλιά απ' την Πρέβεζα διαβήκανε στην Πάργα.
 Το 'να κοιτάει την ξενιτιά, τ' άλλο τον Αϊ-Γιαννάκη,
 το τρίτο το καπάμαυρο μοιριολογάει και λέει:
 «Πάργα, Τουρκιά σε πλάκωσε, Τουρκιά σε τριγυρίζει.
 5 Δεν έρχεται για πόλεμο, με προδοσιά σε παίρνει.
 Βεζίρης δε σ' ενίκησε με τα πολλά τ' ασκέρια.*
 Έφευγαν Τούρκοι σα λαγοί το παργινό τουφέκι,
 κι οι Λιάπηδες* δεν ήθελαν να 'ρτουν να πολεμήσουν.
 Είχες λεβέντες σα θεριά, γυναίκες αντρειωμένες,

* ασκέρι: στρατεύμα * Λιάπηδες: Τουρκαλβανοί

ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ Δημοτικό

- 10 πότερωγαν* βόλια για ψωμί, μπαρούτι για προσφάγι.
Τ' άσπρα* πουλήσαν το Χριστό, τ' άσπρα πουλούν και σένα.

Πάρτε, μανάδες, τα παιδιά, παπάδες, τους Αγίους.
Άστε, λεβέντες, τ' άρματα κι αφήστε το τουφέκι,
σκάψτε πλατιά, σκάψτε βαθιά όλα σας τα κιβούρια,*

- 15 και τ' αντρειωμένα κόκαλα ξεθάψτε του γονιού σας.
Τούρκους δεν επροσκύνησαν, Τούρκοι μην τα πατήσουν».



Ν. Γ. Πολίτη, *Εκλογαί από τα τραγούδια
του ελληνικού λαού*

* **πότερωγαν**: που έτρωγαν * **άσπρα**: ασημένια νομίσματα, αργύρια * **κιβούρια**: τάφοι

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1 Ποια τυπικά μοτίβα του δημοτικού τραγουδιού διακρίνετε σε αυτό το ποίημα;
- 2 Εντοπίστε τα σημεία εκείνα που δηλώνουν την ανδρεία των Παργινών. Τι παρατηρείτε σχετικά με το ήθος των γυναικών και των αντρών;
- 3 «Πάρτε...πατήσουν»: Ποια είναι η έγκλιση των ρημάτων αυτού του αποσπάσματος και ποια τα υποκείμενά τους; Ποιες είναι οι ενέργειες που πρέπει να γίνουν πριν από την παράδοση και τι σημαίνουν;
- 4 Εκτός από τη λαϊκή μούσα και η λόγια ποίηση εμπνεύστηκε από την τύχη της Πάργας. Ένα από τα καλύτερα δείγματα της δεύτερης κατηγορίας είναι η ωδή «Εις Πάργαν» του Ανδρέα Κάλβου, που ανθολογείται επίσης στο βιβλίο σας. Τι διαφορετικό προσφέρει στον αναγνώστη η ποιητική κατάθεση του Κάλβου;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

«Τ' άσπρα πουλήσαν το Χριστό, τ' άσπρα πουλούν και σένα»: Πώς συνδέεται το ιστορικό γεγονός με τη χριστιανική παράδοση; Συζητήστε το θέμα της προδοσίας με κίνητρο την απόκτηση χρημάτων, αναφερόμενοι και σε ανάλογα παραδείγματα από το βιβλίο της Ιστορίας σας.

Του γιοφυριού της Άρτας

Η παραλογή αυτή είναι ένα από τα γνωστότερα και ωραιότερα δημιουργήματα της λαϊκής μούσας και στηρίζεται σε μια μακραίωνη παράδοση, σχετική με τη θεμελίωση μεγάλων έργων. Από τους αρχαίους ακόμα χρόνους υπήρχε η δοξασία ότι, για να στερεωθεί και να προφυλαχθεί από κάθε κίνδυνο ένα κτίσμα, έπρεπε να θυσιαστεί στα θεμέλιά του κάποιο ζωντανό πλάσμα. Το γεφύρι της Άρτας, ένα έργο τόσο δύσκολο και θαυμαστό για την εποχή του, ενέπνευσε το ομώνυμο δημοτικό τραγούδι και πλούτισε την παράδοση με τον δικό του θρύλο. Παραλλαγές του τραγουδιού, που αναφέρονται και σε άλλα γεφύρια ή οικοδομήματα, υπάρχουν όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και σε όλη την περιοχή των Βαλκανίων. Το κείμενο που ακολουθεί είναι η κερκυραϊκή παραλλαγή Του γιοφυριού της Άρτας, από την έκδοση του Νικόλαου Γ. Πολίτη Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού (1914).

Σαράντα πέντε μάστοροι κι εξήντα μαθητάδες
γιοφύρι-ν-εθεμέλιωναν στην Άρτας το ποτάμι.

Ολημερίς το χτίζανε, το βράδυ εγκρεμιζόταν.

Μοιριολογούν οι μάστοροι και κλαιν οι μαθητάδες:

- 5 «Αλίμονο στους κόπους μας, κρίμα στις δούλεψές μας,
ολημερίς να χτίζουμε, το βράδυ να γκρεμίζεται!»

Πουλάκι εδιάβη κι έκαψε αντίκρυ στο ποτάμι,
δεν εκελάηδε σαν πουλί, μηδέ σα χελιδόνι,
παρά εκελάηδε κι έλεγε, ανθρωπινή λαλίτσα:

- 10 «Α δε στοιχειώσετε άνθρωπο, γιοφύρι δε στεριώνει·
και μη στοιχειώσετε ορφανό, μη ξένο, μη διαβάτη,
παρά του πρωτομάστορα την όμορφη γυναίκα,
πόρχεται αργά τ' αποταχύ* και πάρωρα* το γιόμα».

Τ' άκουσ' ο πρωτομάστορας και του θανάτου πέφτει.

- 15 Πιάνει, μηνάει της λυγερός με το πουλί τ' αηδόνι:
Αργά ντυθεί, αργά αλλαχτεί, αργά να πάει το γιόμα,
αργά να πάει και να διαβεί της Άρτας το γιοφύρι.
Και το πουλί παράκουσε κι αλλιώς επήγε κι είπε:

* **αποταχύ**: νωρίς το πρωί * **πάρωρα**: πριν από την ώρα

- 20 «Γοργά ντύσου, γοργά άλλαξε, γοργά να πας το γιόμα,
γοργά να πας και να διαβείς της Άρτας το γιοφύρι».
- Να τηνε κι εξανάφανεν* από την άσπρη στράτα.
Την είδ' ο πρωτομάστορας, ραγίζεται η καρδιά του.
Από μακριά τους χαιρετά κι από κοντά τους λέει:
25 «Γεια σας, χαρά σας, μάστοροι και σεις οι μαθητάδες,
μα τι έχει ο πρωτομάστορας κι είναι βαργωμισμένος;*
– Το δαχτυλίδι τόπεσε στην πρώτη την καμάρα,
και ποιος να μπει και ποιος να βγει το δαχτυλίδι νά 'βρει;
– Μάστορα, μην πικραίνεσαι κι εγώ να πά' σ' το φέρω,
εγώ να μπω, κι εγώ να βγω, το δαχτυλίδι νά βρω».
- 30 Μηδέ καλά κατέβηκε, μηδέ στη μέση επήγε·
«Τράβα, καλέ μ', τον άλυσσο, τράβα την αλυσίδα,
τι όλον τον κόσμο ανάγειρα και τίποτεσ δεν ήβρα».
Ένας πιχάει* με το μυστρί,* κι άλλος με τον ασβέστη,
παίρνει κι ο πρωτομάστορας και ρίχνει μέγα λίθο.
- 35 «Αλίμονο στη μοίρα μας, κρίμα στο ριζικό* μας!
Τρεις αδερφάδες είμαστε, κι οι τρεις κακογραμμένες,
η μια 'χτισε το Δούναβη, κι η άλλη τον Αφράτη,*
κι εγώ η πλιο στερνότερη* της Άρτας το γιοφύρι.
Ως τρέμει το καρυόφυλλο,* να τρέμει το γιοφύρι,
40 κι ως πέφτουν τα δεντρόφυλλα, να πέφτουν οι διαβάτες.
– Κόρη, το λόγον άλλαξε κι άλλη κατάρα δώσε,
πόχεις μονάκριβο αδερφό, μη λάχει* και περάσει».
Κι αυτή το λόγον άλλαξε κι άλλη κατάρα δίνει.
«Αν τρέμουν τ' άγρια βουνά, να τρέμει το γιοφύρι,
45 κι αν πέφτουν τ' άγρια πουλιά, να πέφτουν οι διαβάτες,
τι έχω αδερφό στην ξενιτιά, μη λάχει και περάσει».



N. Γ. Πολίτη, *Εκλογαί από τα τραγούδια
του ελληνικού λαού*

* **εξανάφανεν**: φάνηκε να έρχεται * **βαργωμισμένος**: στενοχωρημένος, δύσθυμος * **πιχάει**: μυστρίζει τη λάσπη, σοβατίζει * **μυστρί** (μύστρον, μυστρίον): το τριγωνοειδές εργαλείο των κτιστών * **ριζικό**: μοίρα, πεπρωμένο * **Αφράτης**: Ευφράτης * **η πλιο στερνότερη**: η πιο μικρή * **καρυόφυλλο**: το φύλλο της καρδιάς * **μη λάχει**: μην τύχει

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1 Διακρίνετε τις ενότητες του ποιήματος και δώστε έναν τίτλο για την καθεμιά.
- 2 Πώς δηλώνεται η δυσκολία της θεμελίωσης του γεφυριού και με ποιον τρόπο προβλέπεται να πραγματοποιηθεί το έργο;
- 3 Ποιος είναι ο ρόλος του πουλιού στην εξέλιξη της αφήγησης;
- 4 Ποιο επίρρημα χρησιμοποιεί στην παραγγελία του ο πρωτομάστορας και ποιο ο φτερωτός αγγελιαφόρος του μηνύματος; Τι δείχνει η επιλογή του επιρρήματος στην πρώτη περίπτωση και τι στη δεύτερη;
- 5 Πώς αντιδρά η γυναίκα του πρωτομάστορα στην απρόσμενη δοκιμασία της, και ποια είναι τα συναισθήματά της για τον σύζυγό της;
- 6 Ποια στοιχεία αυτού του τραγουδιού αποδεικνύουν ότι ανήκει στο είδος των παραλογών;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Αναζητήστε βιβλιογραφικά στοιχεία και βρείτε πληροφορίες για την κατασκευή των πέτρινων γεφυριών στην Ελλάδα. Επισκεφθείτε, αν μπορείτε, μια περιοχή με ένα τέτοιο γεφύρι.

Σε συνεργασία με τους καθηγητές της Γεωγραφίας και της Τεχνολογίας, οργανώστε ερευνητικές ομάδες, με σκοπό τη συλλογή στοιχείων για την τοποθεσία, τη λειτουργία και την ευρύτερη σημασία των γεφυριών, τόσο στην παλιά όσο και στη σύγχρονη εποχή της μεγάλης τεχνολογικής ανάπτυξης.



Το γεφύρι της Άρτας (φωτ. Γ. Ντουνιάς)

ΚΡΗΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Στην περιοχή της Κρήτης από τον 15ο έως τον 17ο αιώνα, και ιδιαίτερα ανάμεσα στο 1600 και το 1669, παρατηρείται μια αξιόλογη ανάπτυξη της νεότερης λόγιας λογοτεχνίας μας. Η περίοδος αυτή είναι περίοδος ακμής της κρητικής λογοτεχνίας. Ήδη από τον 10ο μ.Χ. αιώνα άρχισε να καλλιεργείται η ακριτική ποίηση, ενώ ο κρητικός λαός δημιουργούσε τα περίφημα ριζίτικα, είδος δημοτικού τραγουδιού σε ανομοιοκατάληκτους δεκαπεντασύλλαβους στίχους.



Η κρήνη Αγιμόντι

Σε αυτή την ποιητική παράδοση επέδρασε με τρόπο ανανεωτικό η λογοτεχνική δημιουργία της Δύσης, αφού η Κρήτη μετά τη Φραγκοκρατία (1204) ήταν υπό την κατοχή των Βενετών. Η βενετική κυριαρχία ήταν ήπια σε σχέση με την κυριαρχία των Τούρκων και επέτρεπε στους Κρητικούς να διατηρούν μια σχετική ελευθερία στον πνευματικό τομέα. Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης (1453) και για δύο περίπου αιώνες (1669) αρκετοί νέοι Κρήτες φοιτούσαν σε ιταλικές σχολές και μετέφεραν στο νησί τους το πνεύμα της Αναγέννησης. Ειδικά κατά την περίοδο αυτή η κρητική λογοτεχνία, συνδυάζοντας δημιουργικά την πολιτισμική και ανθρωπιστική της παράδοση με το πνεύμα της ανανέωσης που επικρατούσε στην Ευρώπη, έδωσε ορισμένα από τα πιο σημαντικά έργα της. Βασικά γνωρίσματα αυτών των έργων είναι: η επίμονη καλλιέργεια της γλώσσας του λαού, η ηρωική αντίληψη της ζωής, το συναίσθημα του χρέους απέναντι στην πατρίδα, τη θρησκεία και την οικογένεια, η αγάπη για την ελευθερία, η εξιδανίκευση του έρωτα και της γυναίκας, το ιπποτικό πνεύμα. Οι Κρήτες δημιουργοί ξεχωρίζουν για τη γονιμότητα και την ποιότητα της λογοτεχνικής παραγωγής τους. Η κρητική λογοτεχνία μάς έδωσε έργα υψηλής αισθητικής και συνέβαλε στη διαμόρφωση της νεοελληνικής εθνικής συνείδησης. Τα έργα της αγαπήθηκαν από τον λαό και συνέβαλαν στην πνευματική και εθνική αφύπνιση κατά την περίοδο της πολύχρονης σκλαβιάς του ελληνισμού.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΟΡΤΑΤΣΗΣ

Ερωφίλη



Γιάννης Τσαρούχης, *Ερωφίλη*

σπασμα που επιλέγουμε, ο ίδιος ο Πανάρετος, σταλμένος από τον βασιλιά, μεταφέρει στην Ερωφίλη το μήνυμα του βασιλιά για τις προξενιές, ενώ παράλληλα της μιλά με θέρμη για τον έρωτά του αλλά και για τον φόβο του μήπως τη χάσει.

Στο παρακάτω απόσπασμα από την τραγωδία του Γεωργίου Χορτάτη *Ερωφίλη* συνομιλούν οι δύο πρωταγωνιστές και δίνουν υπόσχεση παντοτινής αγάπης. Μια σύντομη αναδρομή στην ερωτική τους ιστορία θα σας βοηθήσει να κατανοήσετε τη συναισθηματική τους ένταση: Ο Πανάρετος και η βασίλοπούλα Ερωφίλη ήταν φίλοι από παιδιά. Καθώς μεγάλωναν, το αίσθημά τους εξελίχθηκε σε έρωτα, χωρίς να γνωρίζει και να εγκρίνει ο βασιλιάς τη σχέση τους. Ύστερα από νικηφόρο πόλεμο εναντίον των Περσών εισβολέων, στον οποίο διακρίθηκε ο Πανάρετος, ο δεσμός των δύο νέων ολοκληρώθηκε «με όρκους και δαχτυλίδι», όπως εξομολογείται μυστικά ο Πανάρετος στον φίλο του Καρπόφορο, στην πρώτη πράξη του έργου. Στο μεταξύ ο βασιλιάς δέχεται προξενιές από τους βασιλιάδες της Μικράς Ασίας και της Περσίας και αποφασίζει να παντρέψει την κόρη του με τον ισχυρότερο. Η Ερωφίλη αρνείται τον γάμο, με την πρόφαση ότι δε θέλει να φύγει μακριά του. Η αγωνία της για το μέλλον κυριαρχεί στη δεύτερη πράξη, γι' αυτό εμπιστεύεται τον πόνο της στην παραμάνα της. Στην τρίτη πράξη, στο από-